

Homosexualitat: una reflexió cristiana

Dg, 8/03/2015 per Catalunya Religió

(Josep Lligadas) Amb l'elecció del papa **Francesc** com a bisbe de Roma, el tema de l'homosexualitat, que fins fa poc es considerava tancat des del punt de vista de la doctrina oficial de l'Església catòlica, ha començat a obrir-se. La petició que el papa ha fet que s'aportin reflexions sobre aquest i altres temes relacionats amb la situació actual de la família, no deixa de ser un reconeixement que és possible canviar aquesta doctrina oficial.

Cal dir, però, a més, que aquesta condició de "tema tancat" tampoc no ho era realment abans de l'elecció del papa Francesc. Si comparem les posicions oficials de l'Església fa només cent anys, amb les posicions que trobem al Catecisme de l'Església Catòlica publicat l'any 2002, hi trobarem clares diferències, de les quals parlarem més endavant. I, encara, podem afegir que, de resultes del Concili Vaticà II amb tot el que va significar de consciència per part del poble cristià de la seva adultesa i la seva capacitat de pensar pel seu compte, ha anat sorgint, en sectors força nombrosos del poble cristià, una reflexió de la qual es conclou que, des de la perspectiva de la fe, no té raó de ser el rebuig a les relacions homosexuals, i, juntament amb aquesta reflexió, han anat sorgint també grups d'homosexuals cristians que lluiten perquè la seva realitat i la seva experiència siguin assumides com a normals dintre l'Església.

Davant tot això, aquest escrit vol ser una contribució a la reflexió que entre tots serà bo que fem sobre aquest tema.

L'homosexualitat a l'Antic Testament

És molt clara la repugnància que l'Antic Testament manifesta respecte a la relació homosexual. El llibre del Levític és molt clar en aquest sentit. A Levític 18,22, dintre una llista de conductes sexuals inacceptables, diu: "No jagueis amb un altre home com es fa amb una dona: és una cosa abominable". I després, en una llista de càstigs a les conductes sexuals inacceptables, a 20,13, diu: "Si un home jeu amb un altre home com es fa amb una dona, tots dos cometen una acció abominable. Seran condemnats a mort". En tot l'Antic Testament no trobem cap més condemna formal de l'homosexualitat, però aquests dos versets resulten definitius, i no hi ha cap indici de cap canvi d'opinió. Noteu, tanmateix, que es parla clarament de l'homosexualitat masculina, i que en tot l'Antic Testament no trobem cap mena de referència a l'homosexualitat femenina. Cosa que no vol dir que no existís o que fos considerada una cosa acceptable, sinó que aquesta absència de referències sens dubte forma part de la invisibilitat pública de les dones en aquella època.

A l'Antic Testament, però, hi ha una escena que és la que tothom recorda com a moment més destacat de condemna i càstig de l'homosexualitat, i que caldrà examinar amb una mica més de detenció. Es tracta de la història de Sodoma i Gomorra, que trobem a Gènesi 19,1-9 (a la qual cal afegir una història semblant a

Jutges 19,22-25). És gairebé un lloc comú considerar que Sodoma i Gomorra van ser destruïdes per una pluja de foc a causa de la seva perversitat sexual, i més en concret homosexual, fins al punt que les paraules sodomia, sodomita i sodomitzar han estat utilitzades com a sinònim pejoratiu de la relació homosexual masculina.

Però resulta que si ens ho mirem més de prop no és ben bé això. D'entrada, a Gènesi 18,16-22 Déu li diu a **Abraham** que vol destruir Sodoma i Gomorra perquè el seu pecat és molt gran, sense concretar, però, en què consisteix aquest pecat. Déu envia dos àngels a investigar si són certes les notícies d'aquest gran pecat, i aquests àngels s'allotgen a casa de **Lot**, nebot d'Abraham, que viu allà. La gent de Sodoma, en veure entrar els dos àngels, encercla la casa de Lot cridant: "¿On són els homes que han entrat a casa teva aquest vespre? Fes-los sortir. Volem jeure amb ells". I Lot respon d'una manera realment insòlita: "Germans, us ho demano, no feu aquesta maldat! Tinc dues filles encara verges; us les trauré perquè en feu el que vulgueu. Però no feu res a aquests homes: són hostes que s'han acollit sota el meu sostre". La resposta certament resulta escandalosa per a nosaltres, però deixa molt clar que el pecat no és la relació sexual, sinó el maltractament d'uns estrangers. Això no vol dir, certament, cap acceptació de l'homosexualitat: el que vol dir és que l'homosexualitat no és el motiu de la condemna de Sodoma i Gomorra, que Déu executa immediatament després d'aquests fets, un cop ha fet sortir de la ciutat Lot i la seva família.

Per corroborar això, podem citar també dos textos del mateix Antic Testament. Un, del llibre de la Saviesa (19,14-15) diu exactament això mateix que acabem de dir: "Els habitants de Sodoma no havien volgut acollir uns desconeguts que acabaven d'arribar. (...) Els de Sodoma seran castigats per haver acollit amb hostilitat els forasters!". I el profeta **Ezequiel** (16,49-50) fa un plantejament que certament sembla tenir molt poc a veure amb les imatges que tots plegats portem al cap: "La culpa de Sodoma, la teva germana, era aquesta: ella i les seves ciutats vivien en l'esplendor, l'abundor d'aliments i un plàcid benestar, però no ajudaven els pobres i indigents. S'enorgullien i feien el que jo detesto, i quan ho vaig veure, les vaig fer desaparèixer".

M'he allargat amb el tema de Sodoma i Gomorra perquè s'ha utilitzat molt inadequadament per condemnar l'homosexualitat, i aquestes coses convé aclarir-les. Com també convé aclarir, des de la perspectiva contrària, el sentit d'un altre text bíblic que a vegades s'ha utilitzat per dir que la relació homosexual no era mal vista a l'Antic Testament. Es tracta de la relació entre el rei **David** i el fill del rei **Saül, Jonatan**. Quan Jonatan mor en combat, David li compon una magnífica COMPLANTA, en la qual diu: "Quin dolor sento per tu, germà meu, Jonatan, tant com m'encisaves! El teu amor era més meravellós que l'amor de les dones!" (2 Samuel 1,26). Però no, no es tracta d'amor homosexual. En aquella cultura, tal com de fet passa encara ara a molts llocs, les relacions d'amistat profunda es tenien més aviat d'homes amb homes i de dones amb dones, mentre que la relació entre home i dona anava més per la via sexual i domèstica.

De tot plegat, com a resum, podem dir que les condemnes del llibre del Levític expressen molt clarament la posició de l'Antic Testament sobre l'homosexualitat, si bé també cal dir que no és un tema que provoqui una gran preocupació, ja que només se'n torna a parlar en la història de Sodoma (i en l'escena similar de Jutges 19,22-25) i allà ja hem vist que no era el tema central.

Un cop vist tot això, ara podríem preguntar-nos si aquesta visió de l'Antic

Testament ha estat superada per l'Evangelí de Jesucrist, com per exemple respecte al tracte que cal donar als leprosos (vegeu Levític 13,45-46 en contrast amb Mateu 8,1-4 i paral·lels), o a altres temes similars. I per fer-ho, caldrà que anem a veure què diu el Nou Testament.

L'actitud de Jesús

D'entrada cal dir que, en els quatre evangelis, no hi apareix cap referència a l'homosexualitat. **Jesús** no en parla, i això vol dir que per a ell aquest no era un tema important.

Hi ha, però, qui diu que sí que hi ha un moment en què podríem descobrir-hi una referència a la realitat de l'homosexualitat en el seu entorn: concretament, en la guarició del criat del centurió, que trobem a Mateu 8,5-13. En la civilització pagana, els criats podien servir pràcticament per a tot, també per a les expansions sexuals dels amos ("Al meu criat li mano: 'Fes això', i ho fa", diu el centurió). Per això, curar un criat d'un amo pagà, i a sobre dir a continuació que no ha trobat a Israel tanta fe com la d'aquell amo, podia ser criticat en tant que podia entendre's com un aval de la forma de vida dels pagans, també en el terreny sexual.

Això podria ser cert, i indicaria en tot cas quines eren les prioritats de Jesús. Però no es pot deduir d'aquí, de cap manera, que a Jesús li semblés bé la relació homosexual. Si li haguessin preguntat a Jesús directament sobre el tema, segur que hauria manifestat el seu complet desacord, com qualsevol jueu del seu temps; sense, però, com en el cas de l'adúltera, donar cap mena de suport al càstig que el Levític preveia per a aquesta mena de comportaments.

L'homosexualitat a les cartes de Pau

L'homosexualitat, doncs, no és un tema que susciti l'interès de Jesús, i per això no en parla. Però en canvi, qui sí que en parla és l'apòstol **Pau**. Ho fa tres vegades, i amb posicionaments que no deixen lloc al dubte. Aquests són els textos, posats per ordre cronològic.

Diu en la primera carta als Corintis (6,9-10), escrita l'any 55 o 56: "¿No sabeu que els injustos no posseiran en herència el Regne de Déu? No us feu il·lusions! Ni els qui porten una vida immoral, ni els idòlatres, ni els adúlter, ni els pervertits, ni els qui tenen relacions sexuals amb altres homes, ni els qui roben, ni els usurers, ni els embriacs, ni els calumniadors, ni els lladres no posseiran en herència el Regne de Déu".

Diu després en la carta als Romans (1,25-27), escrita l'any 57 o 58, parlant dels pagans: "Han bescanviat la veritat de Déu per la mentida, venerant i adorant les criatures en lloc del Creador. Que ell sigui beneït pels segles. Amén! Per això Déu els ha deixat a mercè de passions vergonyoses. Les dones han canviat l'ús natural del sexe per un ús contra natura, i igualment els homes, deixant la relació natural amb la dona, s'han encès de passió els uns pels altres i han comès actes infamants homes amb homes".

I diu finalment a la primera carta a Timoteu (1,8-10), escrita en una data posterior que no coneixem, i que es dubta si la va escriure Pau mateix o bé algun deixeble seu: "Sabem que la Llei és bona si es fa servir com a Llei. És a dir, si compremem que no és destinada als justos, sinó als malvats i als rebels, als impius i als pecadors, als profanadors i als sacrílegs, als qui maten pare o mare, als

homicides, als immorals, als qui tenen relacions sexuals amb altres homes, als qui trafiquen amb esclaus, als mentiders, als perjurs i a tots els qui s'oposen a la sana doctrina”.

Pau, com queda ben clar, participa del pensament jueu radicalment contrari a l'homosexualitat. Tant en la carta als Corintis com en la carta a Timoteu, l'homosexualitat masculina forma part dels comportaments considerats immorals. I en la carta als Romans, on esmenta per única vegada l'homosexualitat femenina abans fins i tot que la masculina, deixa traspuar molt clarament que aquest tipus de comportament ve a ser per a ell com un símbol de les coses infamants i vergonyoses que fan els pagans i que demostren la seva situació decididament degradada.

I notem, per acabar, que tant en les cartes de Pau com també en els referències a l'homosexualitat que hem vist abans a l'Antic Testament, la relació homosexual és vista exclusivament com una pràctica sexual, sense cap esment a les persones concretes i als seus sentiments. Probablement és cert que l'homosexualitat en aquelles èpoques era viscuda més com a desfogament sexual que com cap altra cosa, però també deu ser igualment cert que devia haver-hi experiències d'estimació fonda i humanament valuosa. Però aquesta realitat no era percebuda, i segurament ni tan sols imaginada com a possibilitat, per part dels escriptors bíblics.

La realitat actual

Amb tot aquest bagatge bíblic, mirem ara la nostra realitat actual. I la nostra realitat és que actualment tots coneixem persones, de més a prop o de més lluny, i entre elles persones decididament cristianes, que se senten atretes per les persones del mateix sexe. I que això, per a ells, és una realitat que els resulta tan natural, òbvia i digna com l'atracció que altres persones, que són certament majoria, senten envers les persones de l'altre sexe.

I entre aquestes persones que se senten atretes per les persones del mateix sexe, n'hi ha moltes que han establert relacions de parella estables, que esdevenen una vivència tan amorosa i tan valuosa com ho pugui ser la relació de parella heterosexual.

A partir d'aquesta realitat, des de fa ja un bon nombre d'anys s'ha dut a terme, tant per part de les persones homosexuals com també per part de moltes altres persones que han cregut que aquesta era una causa justa i digna, una lluita per canviar la mentalitat que històricament considerava l'homosexualitat com una anomalia, o una malaltia, o una perversió. Els primers passos van ser lluitar per evitar la persecució i l'estigmatització de les persones homosexuals. Però després s'ha anat avançant i actualment, en les societats més conscients de la necessitat d'evitar les marginacions i de fer possible que tota persona pugui buscar dignament el seu camí de realització personal, s'admet la tendència i l'experiència homosexual com una de les possibilitats humanes que han de ser plenament reconegudes.

A això hi ha ajudat molt, sens dubte, el fet que els estudis mèdics i psicològics hagin anat mostrant cada cop de manera més clara que la tendència homosexual no és cap anomalia ni cap malaltia, sinó una realitat naturalment present en un nombre determinat de persones. És cert que la diferenciació sexual entre home i

dona té com a objectiu biològic la reproducció de l'espècie, de manera que la majoria d'homes i dones se senten atrets per l'altre sexe i això dona com a resultat la procreació de fills i filles. Però això no treu que hi hagi una part de l'espècie humana que té una vivència sexual diferent, i aquesta vivència sexual diferent no té per què ser considerada negativa ni anormal. Simplement, forma part de la diversitat de la condició humana.

El Catecisme de l'Església Catòlica

Davant d'aquests canvis de percepció social de l'homosexualitat, la doctrina oficial de l'Església catòlica hi ha respost modificant també els seus plantejaments. Per això dèiem al començament que no és cert que aquest sigui un tema tancat, i no només arran de l'elecció del papa Francesc, sinó ja d'abans, com es pot veure en l'última presa de posició oficial de l'Església, que trobem en els números 2357-2359 del Catecisme de l'Església Catòlica, de l'any 2002, i que aquí transcrivim íntegrament:

“L'homosexualitat designa les relacions entre homes o dones que senten un atractiu sexual exclusivament o predominantment envers les persones del seu propi sexe. Presenta formes molt variables a través dels segles i de les cultures. La seva gènesi psíquica encara resta inexplicada. Basant-se en la Sagrada Escripura, que els presenta com greus depravacions, la Tradició sempre ha declarat que els actes d'homosexualitat són intrínsecament desordenats. Són contraris a la llei natural. Tanquen l'acte sexual al do de la vida. No procedeixen d'una complementarietat afectiva i sexual veritable. No es poden aprovar en cap cas.

“Un nombre no negligible d'homes i dones presenten tendències homosexuals pregonament arrelades. Aquesta inclinació, objectivament desordenada, per a la majoria d'ells és una prova. Cal acollir-los amb respecte, compassió i delicadesa. Cal evitar amb ells tot senyal de discriminació injusta. Aquestes persones són cridades a realitzar la voluntat de Déu en la seva vida i, si són cristianes, a unir al sacrifici de la creu del Senyor les dificultats que poden trobar pel fet de la seva condició.

“Les persones homosexuals són cridades a la castedat. Amb les virtuts de domini, educadores de la llibertat interior, de vegades amb el suport d'una amistat desinteressada, amb l'oració i la gràcia sacramental, poden apropar-se gradualment i resoltament -i així ho han de fer- a la perfecció cristiana”.

Com dèiem, i encara que el text continua considerant inacceptables les relacions homosexuals, aquí tenim un canvi molt notable de la percepció d'aquesta realitat per part de la doctrina oficial catòlica. En efecte, fa cent anys hauria estat inconcebible afirmar i reconèixer que hi ha un bon nombre d'homes i dones que senten un atractiu sexual exclusiu o predominant envers les persones del mateix sexe, i que aquesta tendència està profundament arrelada en ells, sense que se sàpiga la gènesi psíquica d'aquest fet. Fa cent anys, aquestes persones eren considerades simplement “invertides” o “pervertides”, que no mereixien el que aquest text, ni que sigui amb un to desafortunadament paternalista, demana: ser acollides “amb respecte, compassió i delicadesa”, i “evitar amb ells tot senyal de discriminació injusta”. Com a màxim, fa cent anys s'hauria instat a algun tractament mèdic o psicològic per canviar-los les tendències, possibilitat que, d'altra banda, el nostre text ni tan sols esmenta, per molt que hi hagi encara ara representants eclesials que ho propugnin.

En aquest sentit, doncs, ha canviat el plantejament. Però aquest mateix canvi expressat aquí, posa més al descobert que no se n'han tret les conseqüències que semblaria obvi de treure'n, i que per tant el text resulta notablement contradictori.

La contradicció principal està en l'afirmació que els "actes d'homosexualitat" són contraris a la llei natural i no procedeixen d'una complementarietat afectiva i sexual veritable. Costa d'entendre que, si aquests actes procedeixen d'unes tendències naturalment existents i profundament arrelades en una part important d'homes i dones de tot temps i lloc, es pugui considerar que són antinaturals. Si la llei natural és, segons diu el mateix Catecisme (núm. 1954-1955), expressa el sentit moral original que Déu ha posat en el cor dels homes i dones perquè puguin distingir el bé del mal, costa d'entendre que Déu hagi volgut que una part d'aquests homes i dones tinguin unes tendències naturals, que per tant són obra de Déu, que aboquin a unes actuacions contràries a la mateixa voluntat de Déu, i que no es puguin considerar fruit d'una complementarietat afectiva i sexual veritable. I, com a conseqüència d'això, que l'única sortida per a aquestes persones sigui renegar d'aquestes tendències i reprimir-les absolutament. No sembla pròpia del Déu de Jesucrist aquesta manera d'actuar. Certament que no tota tendència humana, pel sol fet d'existir, ha de poder ser realitzada: per exemple, la tendència a la violència i a fer mal als altres, que es detecta en algunes persones, ha de ser tractada, i la societat se n'ha de protegir, perquè és evidentment contrària al bé comú i també a la voluntat de Déu. Però la tendència homosexual no entra en absolut en aquesta categoria. Les relacions homosexuals conscientment volgudes no són un mal per a ningú. Ho serien, certament, si en elles hi hagués elements de coacció, de falta de respecte, d'aprofitament del tipus que sigui, o de centrament obsessiu en el sexe, com passaria també en les relacions heterosexuals. Però en si mateixes, no haurien de ser cap problema. L'únic motiu que el Catecisme presenta per considerar-les inacceptables són els textos de la Sagrada Escriptura i la Tradició eclesial, però aquests textos corresponen a una percepció de la realitat que actualment ja no té fonament, com comentarem més endavant.

I encara hi hauria un altre punt del text del Catecisme que estarà bé comentar. I és l'afirmació que les relacions homosexuals tanquen l'acte sexual al do de la vida. És cert que les relacions sexuals homosexuals no poden donar com a fruit la concepció i el naixement de fills i filles, però això no és el mateix que afirmar que tanquen l'acte sexual al do de la vida. De fet, la relació sexual homosexual seria en aquest sentit paral·lela a la d'un home i una dona grans que es casen en una edat en què ja no poden engendrar fills: les relacions sexuals que tinguin no es tanquen al do de la vida, però tot i així de fills no en podran tenir. De fet, darrera aquesta afirmació hi ha un plantejament oficialment superat però molt present en una determinada mentalitat catòlica, segons el qual les relacions sexuals són una cosa que seria millor que no existís, i que de fet només es justifica en tant que en principi és l'única manera possible de perpetuar l'espècie. Mentalitat que, d'altra banda, no només marca el tema de què estem parlant, sinó molts d'altres.

Una resposta cristiana en el moment actual

Jo crec que el text de l'evangeli de Joan 16,13, en què Jesús anuncia que l'Esperit Sant ens conduirà cap a la veritat sencera, és, entre altres coses, una invitació a tenir els ulls ben oberts i les antenes ben posades per entendre com s'aplica a cada moment el que Jesús ens va ensenyar. És com el que va fer l'apòstol Bernabé en un moment crucial de la història de l'Església, segons ens explica el llibre dels Fets

dels Apòstols 11,19-30. Diu el relat que alguns predicadors cristians arribats a Antioquia, s'havien adreçat directament als pagans per anunciar-los l'Evangelí de Jesús sense obligar-los a acceptar prèviament les normes de la religió jueva, que era el que s'havia fet fins aleshores. Els apòstols, en saber-ho, van enviar Bernabé perquè anés a veure què passava. I Bernabé, diu el relat, com que era un home "ple de l'Esperit Sant i de fe" va concloure que allò, efectivament, era obra de Déu. La iniciativa d'aquells predicadors va significar un canvi radical en el que sempre s'havia cregut i fet, però com que Bernabé actuava sense prejudicis i amb les antenes ben posades per entendre el camins nous que l'Esperit Sant assenyalava, l'Església, a partir d'aquell moment, va obrir les portes a tothom. I per això l'Evangelí va passar a ser una Bona Nova per a tota persona que accepti Jesucrist i el seu Evangelí, sense cap altra exigència.

Doncs amb el tema de què estem parlant, que no té pas tanta rellevància com el que acabem d'explicar, caldria saber fer el mateix que va saber fer **Bernabé**. Actualment, el coneixement de la realitat humana que ens dona tant l'experiència com els avenços mèdics i psicològics ens han mostrat que el fet homosexual és una realitat que forma part de la diversitat existent dins la condició humana, i això mateix, com hem vist, ho reconeix la doctrina oficial de l'Església. Si això és així, si l'homosexualitat no és cap perversió, ni cap anomalia, ni cap malaltia, no sembla que hi hagi cap motiu per continuar afirmant que les relacions homosexuals no es poden aprovar en cap cas, i que l'única sortida de les persones homosexuals és reprimir aquestes tendències perquè l'Escriptura i la Tradició sempre ho han entès així.

És com si ara diguéssim que, com que l'Escriptura diu que les dones han d'estar sotmeses als marits, aquesta condició de submissió s'ha de continuar mantenint ara, i que el marit cristià el que ha de fer, simplement, és tractar bé la dona, tal com diu sant Pau quan intenta dignificar una situació que no era imaginable que es pogués canviar. O com si diguéssim que, com que l'Escriptura dona per bona la institució de l'esclavatge, ara també continua sent acceptable aquesta institució, si bé, tal com també diu sant Pau, els amos cal que tractin bé els esclaus. Sabem prou que això no és així, i que de fet, encara que ho digui l'Escriptura, actualment, amb el que coneixem de la realitat social, i amb la reflexió que la comunitat cristiana ha fet guiada per l'Esperit, tenim clar que aquestes pràctiques, la submissió de la dona i l'esclavatge, són pràctiques contràries a l'Evangelí.

Doncs segurament que ja ha arribat l'hora de dir una cosa semblant respecte a la relació homosexual. I crec que, si com a Església ens animéssim a dir-ho, tots plegats ens trauríem un pes de sobre, un pes que ens fa mal a tots, que emboira el testimoni cristià, i que mortifica d'una manera totalment innecessària i cruel els cristians i cristianes homosexuals.

Abans d'acabar, però, encara quedaria un tema per comentar. És tracta de la qüestió del matrimoni homosexual. Des del punt de vista civil, si la societat creu que la millor manera de reconèixer i regular la relació de parella entre persones del mateix sexe és aplicar-los la regulació pròpia del matrimoni, no crec jo que hi hagi cap problema, ni que això hagi de fer cap mena de mal al matrimoni tradicional entre persones de sexe diferent. En canvi, des del punt de vista eclesial, el sagrament del matrimoni ha estat entès sempre com una institució molt precisa, que es considera lligada a la paraula de Jesucrist, i que consisteix en la unió entre un home i una dona. És possible que, buscant a fons el significat d'aquest sagrament, podríem trobar motius per aplicar-lo també a persones del mateix sexe.

Però donat el caràcter d'expressió de fe que els sacraments tenen, segurament que aquest intent d'equiparació seria molt difícil i potser no paga gaire la pena esforçar-se a intentar-ho. De fet, hi ha en l'Església realitats molt valuoses, com pot ser la professió religiosa, que no són considerades un sacrament i no per això ningú pensa que tinguin menys valor. Jo crec que la unió d'una parella homosexual hauria de ser acollida plenament per l'Església amb una celebració de pregària i de benedicció, i no caldria intentar incloure-la dins el camp del sacrament del matrimoni.

Acabo amb un record de fa molts anys. No sé ben bé quants, però segur que més de trenta. La meva mare era una dona educada en el catolicisme més clàssic, però amb moltes ganes d'entendre el món en què vivia. Un dia va veure a la televisió una entrevista amb el líder homosexual **Jordi Petit**, i la va escoltar amb gran atenció. Jo en aquell moment no era a casa, però així que em va veure em va comentar l'entrevista, i em va manifestar la seva sorpresa perquè Jordi Petit havia dit que les parelles homosexuals podien viure la seva relació amb la mateixa estimació i afecte que la que puguin tenir una parella d'home i dona. A la meva mare mai li havia passat pel cap que això pogués ser així, però em va dir que la manera com Jordi Petit ho explicava sonava a autèntic i que ella havia quedat convençuda que devia ser veritat. Jo li ho vaig corroborar, i li vaig dir que, pel que jo sabia i coneixia, efectivament era així. I em va respondre: "Doncs llavors, ¿per què no els deixen que ho visquin tranquil·lament?".